Кір БУЛИЧОВ

КАЗКА ПРО РІПУ

Я привіз Люцині "полянку". Побачивши цей подарунок, Люці сіла на канапу і довго сиділа в повному заціпенінні. Немає нічого приємнішого, ніж робити подарунки. Від яких людина ціпеніє. Я сів навпроти і розглядав Люцину, сповнений марнославства, і чекав, поки вона отямиться, щоб повідомити мені мої життєві плани на найближчі дні.

— Полянка, — сказала Люцина оксамитовим голосом. Вийшло "польанка" — витончено й ніжно.

— А ти знаєш, чому "полянка"? — запитав тоді я.

— Ні. Напевно, тому що гарно, напевно, тому що на ній візерунки переливаються, мов квіти на полянці, як галявка в лісі...

— Нічого подібного. Цього метелика назвали за ім'ям Теодора Поляновського, Теодора Федоровича, таке ось дивне ім'я.

— Так? — сказала Люцина неуважно, погладжуючи тонкими, довгими пальцями ніжний ворс полянки. — Це цікаво. Польановський.

Їй це було абсолютно нецікаво, вона знов заціпеніла, а мені хотілося розповісти Люцині про Поляновського, мені хотілося довести їй, що Поляновський негарний, нудний і докучливий, необачний і навіть дурний. Що його відрізняє від решти смертних дивовижна наполегливість, завзятість мурашки, чіпкість бульдога і здібність до самопожертви заради справи, навіть якщо це для інших смертних і яйця виїденого не вартує. Хоча хто може розсудити, що важливіше на нашому переплутаному, складному світі? Добре було жити в тихому, провінційному двадцятому столітті, коли все було ясно, Ньютона

уважали за авторитет і Евкліда вивчали в школах, коли люди пересувалися з черепашачою швидкістю на літаках, а на маленьких полустанках пригальмовували ледачі поїзди. Тепер про тиху гладінь того часу можуть лише мріяти бабусі, а внуки, як і належить онукам, не дослухують повільних розповідей бабусь, втікають, відлітають... Напевно, я старію, інакше чого це мене тягне в спокійне минуле?

Поляновський поєднував у собі швидкість і рішучість нашого часу з наполегливою послідовністю минулого століття. Він ідеал, що випав з часу і дивом тримався в просторі. Дивом, але з якою хваткою!

Мене викликав до себе начальник шахти Родрігес і сказав:

— Лі, до нас приїхав гість. Гостю треба допомогти. Поведеш його в шахту?

— Пізно, — відмовився я. — Відучора шахта закрита, і ти знаєш про це краще за мене. З дня на день піде вода.

— Особливий випадок, Лі, — пояснював Родрігес, прикриваючи праве око. — Познайомся.

І тут я побачив у кутку чоловіка, який сидів, склавшись, напевно, втричі, і дивився в землю. Та перше враження було оманливим. Він тільки чекав моменту, щоб кинутися в бій. Він уже зломив непохитного Родрігеса і мав намір пригнітити мене.

— Здрастуйте, — привітався він, розгинаючи один за одним не за розміром підібрані суглоби. — Мене звуть Поляновський, Теодор Федорович. Чули?

Він не сумнівався, що я чув. Я не чув. У чому й зізнався.

— А ось я про вас чув, — вимовив він з деякою образою. — Родрігес сказав мені, що ви найкращий розвідник у шахті, що ви знаєте її мов свої п'ять пальців. І що вам зараз нічого робити, правильно?

— Начальникові краще знати, — сказав я.

— Тепер, коли я вас побачив, я теж в цьому не сумніваюся, — оголосив Теодор голосом екзаменатора. — І я на вас сподіваюся.

Я обернувся до Родрігеса і зобразив на обличчі цілковитий подив. Цей Теодор мені не сподобався. І взагалі у мене був вільний тиждень, я мав намір з'їздити в гори.

— Ви чуєте, — сказав Теодор, уткнувши в мене могутній ніс, якому було тісно на надто вузькому обличчі. — Я на вас сподіваюся. Ви моя остання надія. Родрігес чомусь не бажає пускати мене в шахту самого.

— Ще чого не вистачало, — сказав я. — Ви звідти живим не виберетеся.

— Я вас попереджаю, — заявив тоді Теодор, — що все одно піду в шахту. Хоч сам. І якщо я там загину, вся відповідальність, я маю на увазі моральну відповідальність, ляже на вас.

Він витяг з кишені величезну долоню, відігнув масивний вказівний палець, щоб тицьнути ним у Родрігеса. І в мене.

— Даруйте, професоре, — сказав Родрігес з невластивим йому пієтетом. — Якби заздалегідь знати про ваш приїзд, ми б попередили, що у жодному випадку не даємо згоди на спуск у таку пору року. Прилітайте до нас через три місяці. Все буде нормально.

— Мені нічого тут робити через три місяці, і ви про це знаєте, — сказав Теодор. — Мені потрібно побувати в шахті сьогодні або завтра.

— Але ж вода ж піде! — вигукнув я.

Мені стало шкода Родрігеса. Він ні в чому не винен. І покликав мене, щоб хтось міг підтвердити, що в шахту спускатися неможливо.

— Я встигну, — заперечив Теодор. — Я бував у значно гірших халепах. Ви не уявляєте. І завжди повертався. Я ж на роботі.

— Ми всі на роботі, — сказав я.

Родрігес перебирав на столі якісь папірці. Боротьба з Теодором лягла на мої плечі.

— Але якщо я не піду в шахту, то не відбудеться відкриття.

— У нас у шахті вже всі відкриття зроблені.

— Так? Що ви тямите в энтомологии?

— Нічого.

— Тоді як ви можете стверджувати, що все відкрито?

Він розкрив теку, що покоїлася у нього під пахвою. Там, між двома аркушами прозорого пластику, лежав, немов велика коштовність, шматок крила метелика. З долоню, не більше. Він був глибокого синього кольору, але я ж бо знав, що варто повернути його на декілька градусів — і виявиться, що він оранжевий, а якщо повернути далі, то він позеленіє, потім спалахне червоним золотом.

— Знаєте, що це таке? — запитав Теодор.

Мені не подобався його екзаменаторський тон.

— Знаю, — відповів я. — Чом не знати. Це метелик, його називають у нас райдужницею. І іншими іменами.

— Ви його самі бачили?

— Сто разів.

— Що ви про нього знаєте?

— Нічого особливого. Живе на деревах.

— Розмір?

— Вони високо літають. Ну, до півметра в розмаху крил.

— А скільки крил?

— Два, чотири? Не рахував.

— Вісім, — сказав Родрігес, не відриваючись від папірців. — І шість пар ніг. Мені одного разу хлопці принесли. Я хотів зберегти, відвезти додому, але міль з'їла.

— Ви можете мені спіймати хоча б один екземпляр? — запитав професор.

— Коли ж? Зараз їх немає. Будуть дерева, будуть і метелики. Тому вам і радять приїхати через три місяці. Намилуєтеся собі на втіху. Тільки смердять вони сильно. Гірше від нашатирю.

— Дарма, — відмахнувся Теодор. — Пахне — не пахне, яка до цього справа науці, якщо в жодній колекції світу немає цілого екземпляра.

Якщо ніхто не знає життєвого циклу цієї істоти, якщо лише в мене є ідеї з цього приводу...

— То навіщо ж у шахту лізти?

— Послухайте, а ви не замислювалися, звідки з'являються ваші райдужниці?

— З ріпи. Звідки ж іще?

Моє твердження ввергло нашого гостя в повну розгубленість.

— Ви так гадаєте? Ви самі здогадалися чи бачили?

— Їм нізвідки більше братися, — сказав я.

— Тоді ходімо в шахту. Ми там знайдемо лялечок.

— І що далі?

— Далі? Ми розводитимемо райдужниць на Землі. Ви знаєте, що являє собою матеріал, з якого зроблені ці крила? Це ж найгарніший, найміцніший, просто неймовірний матеріал!

Родрігес витягував зі стосу паперів метеозведення на найближчі дні.

— Погляньте, — сказав він Поляновському. — Температура вже піднялася вище від норми. Почався рух соків. Сьогодні опівдні рівень сонячної радіації сягне критичного. Ви бачите, я пішов вам назустріч, викликав Лі і, нічого не розповідаючи йому, запропонував спуститися в шахту. Його думка збігається з моєю. Отож питання закрите. Завтра ви подивитеся на появу пагонів — видовище, скажу я вам, виняткове,

приїжджають оператори, художники. Потім ви спіймаєте метеликів, і ми в цьому вам із задоволенням допоможемо.

— Зараз мені потрібні не метелики. Необхідно відшукати ранні стадії метаморфозу. Коли почнеться літ метеликів, буде пізно. Невже ви не розумієте?

— Все розумію, але в шахту не пущу, — сказав Родрігес остаточно.

І потягнувся до селектора, тому що й справді з хвилини на хвилину мають з'явитися гості, їх треба було розміщати: кожен упевнений, що саме він головна фігура на торжестві.

— Космодром? — запитав Родрігес. — Другий із Землі ще не прибув?

— Я потраплю в шахту. І не думайте, що зможете мене зупинити. Мене намагалися зупиняти куди сильніші особи, ніж ви.

— І як? — запитав Родрігес, який також відносив себе до сильних осіб.

— Нічого не вийшло.

Теодор захрумтів суглобами, розвернувся і зробив неймовірної довжини крок, що виніс його з кімнати.

— Ви добре влаштувалися? — запитав йому услід Родрігес голосом гостинного господаря.

Поляновський нічого не відповів. Родрігес обернувся до мене:

— Ти за ним доглянь. Він і справді може туди полізти.

— Біля шахти черговий.

— І все-таки підстрахуй.

Я пішов. Над долиною, голою, сірою, нудною до огиди, висіла холодна пилюка. У западинках лежав іній. Наближався вечір. У повітрі була якась тривога, напруга, які завжди передують вибуху весни. Над долиною дув вітер, і курява здіймалася біля куба шахтних підйомників, засипала під'їзні шляхи і валом скупчувалася біля кільця сушильної фабрики. У темніючому небі виникла зеленувата смуга — сідав корабель. До космодрому двісті кілометрів. Мені страшенно кортіло туди. Мене тягнула сама атмосфера космомістечка, де багато незнайомих людей, де метушня і шум, куди падуть з неба новини. Я повернувся до Родрігесу і запропонував йому з'їздити на космодром по гостей. Все одно комусь доведеться гнати туди всюдихід.

Повернувся я з космомістечка пізно, було майже темно, місяці, а їх тут штук тридцять, по черзі викочувалися з-за обрію і мчали по небу. Я пройшов до шахти, подивитися, чи все гаразд. На вершині пагорба, біля майбутнього стовбура, я знайшов хлопців з першої зміни. Вони оточили горбик і сперечалися, чи піде завтра паросток. Горбик підріс за день, був уже заввишки з мене. Я сказав, що завтра паросток ще не піде, і мені повірили, тому що я тут уже п'ять сезонів і ходжу у ветеранах. Теодора я за вечір ніде не бачив і, по правді сказати, забув про нього. І я пішов спати.

Паросток мене мало цікавив. Я бачив це вже п'ять разів. Врешті-решт навіть найчудовіше видовище, заради якого люди пролітають півгалактики, може набриднути. Для них це диво — для мене робота. Я почав збиратися в гори. У горах я знав одну печеру, де на стінах були чудові кристали смарагду. Я хотів привезти друзу Люцині. До гір добиратися півдня, та ще печерою йти день, не менше.

Я влігся спати години о другій ночі. А ще за годину мене розбудив Родрігес і запитав, коли я бачив Теодора Поляновського.

— Його немає в кімнаті. І ніде на території немає.

— Потицяється в шахті, повернеться, — сказав я. — Там Ахундов. Не пустить.

— І все-таки...

Словом, я одягнувся і, проклинаючи энтомологію, пішов до підйомника, щоб дізнатися, чи не бачив Ахундов, який чергував того вечора, Теодора.

Ахундов Теодора не бачив. З простої причини. Ахундов був виключений. Певно, Теодор підійшов до нього ззаду, приклав до носа ганчірку, просочену наркотиком, і Ахундов заснув. Винні ми самі. Звикли, що тут усіляка живність з'являється лише влітку, і поки пагін не піде, побоюватися нам нічого, та й хто з доброї волі полізе в шахту? Ахундов сидів перед входом, милувався зірками і ніяк не підозрював, що на нього зроблять такий замах.

Довелося викликати Родрігеса і доктора, щоб привести Ахундова до тями.

І тоді Родрігес сказав:

— Просто не уявляю, що тепер робити, — і подивився на мене.

— А яке останнє зведення? Може, він сам вибереться?

— Зведення нікуди не годиться. Та й сам чуєш. Не перший сезон тут.

Я й сам чув, як з-під землі йшов гул. Шахта набирала силу, почався рух соків.

— Тоді я піду, — сказав я.

— Кого з тобою послати? — запитав Родрігес.

— Нікого. Одному простіше.

— А то я з тобою піду.

— У тебе досвіду немає. До того ж, поки тебе готуватимемо, запізнимося. А у мене все готово. Я з ранку в гори збирався, в печеру, мені тільки скафандр натягнути, і я пішов.

— Ти вже вибач, Лі, — сказав Родрігес.

— Я сам винен, — сказав я. — Ти просив за ним доглянути.

Двері підйомника були зламані чисто. Я б так не зміг.

Я перевірив скафандр, узяв запасний балон і маску для Теодора, мотузки, ножі, льодоруб. Родрігес ляснув мене по шолому. До світанку залишалося години дві, і ми сподівалися, що вода не піде, хоча упевненості в цьому не було. Родрігес з Ахундовим залишилися вгорі на зв'язку. Доктор пішов розбудити Сінгха і покликати його сюди про всяк випадок з другим скафандром.

Я увійшов до підйомника, і Родрігес помахав мені, показуючи, щоб я не затримувався. Затримуватися мені самому не хотілося. Мені ще не доводилося потрапляти в шахту, коли йде вода.

Дивно було спускатися самому — завжди спускаєшся зі зміною. Стіни головного стовбура поблискували під променем шоломового прожектора. Вміст соку в породі був більшим від норми. Нудотний запах наповнював шахту, звичний, не дуже приємний запах, яким ми всі, здається, просочені навіки. Навіть крізь гудіння підйомника чутні були зітхання, шурхоти, немов за стінами ворушилися живі істоти, вимагаючи, щоб їх випустили на волю.

Внизу, в центральному залі, я постояв з хвилину, міркуючи, куди цей Теодор міг попрямувати. Тунель, що вів на захід, навряд чи міг спокусити ентомолога. Надто вже він був обжитий, вичовганий і широкий. Я не знав, чи є у нього хоча б ліхтар. Найпевніше є. Він виглядає людиною передбачливою.

Зі стін стікала вода, і підлога центрального залу була вкрита водою сантиметрів на п'ять. Я опустив забороло шолома і ввімкнув зв'язок.

— Як у тебе справи? — запитав Родрігес.

— Багато води, — пробурчав я.

Великий плоскотіл вивалився із стіни і поспішив до підйомника, немов хотів врятуватися з його допомогою. Плоскотіл голосно чалапав по воді, і я погрозив йому льодорубом, щоб він поводився попристойніше.

— Куди далі підеш? — запитав Родрігес.

— По новому стовбуру. Він іде вниз, а, напевно, твій ентомолог розсудить, що так він швидше проберeться в нетрі шахти. Його ж куди щонайглибше понесе.

— І ближче до центру, — сказав Родрігес. — Він вчора мені влаштував великий допит, я йому здуру показав плани. Він не приховував, що хоче шукати своїх лялечок у головних судинах.

— Ще чого не вистачало, — сказав я з серцем. — Там же потоп.

Тим часом я йшов по новому стовбуру, спускаючись і ковзаючи по солодкій масі породи, іноді переходячи на нерозібрані ланки транспортера.

— Родрігес, це яка бригада тут залишила метрів п'ятдесят транспортера?

— Я знаю, — сказав Родрігес. — Вони мене намагалися переконати, що тут периферія і немає сенсу тягати туди-сюди тягар. Я їм дозволив. В якості експерименту.

— Після такого експерименту доведеться везти із Землі новий транспортер.

— Гаразд уже, — виправдовувався начальник, — не можна не ризикувати.

— Їм просто ліньки було виволікувати устаткування. Ось і весь експеримент.

Я був у препоганому гуморі, Родрігес це розумів і на моє бурчання більше не реагував.

Мені заважала йти всіляка живність. Взимку мешканці шахти сплять або тихенько риють свої ходи в породі. А зараз... Деякі їх них були вельми злобної вдачі і страхітливого вигляду. У скафандрі вони мені безпечні, але ж Теодор пішов практично голим. Начебто смертельно небезпечних звірів у нас в шахті не водилося — торік приїжджали

біологи, різали їх, дивилися. Але як зараз пам'ятаю — Ахундов наступив на одну суничку, тиждень лежав — нога мов колода.

Штрек повернув ліворуч, пішов униз. Цей штрек був розвідувальним. Він вів до великої порожнини майже в центрі родовища. Порожнина була природна, ми думали, як би її використати, але неподалік проходили головні судини, і ми залишили порожнину як є, щоб не пошкодити родовище.

Я йшов штреком, по заборолу шолома стікала вода, і доводилося весь час витирати її, щоб не загусла. Прожектор був ненадійний — безліч бліків сліпили і заважали дивитися вперед.

Я раптом подумав: "Що за дурість, навіщо ми називаємо речі не своїми іменами? Адже коли прийшли сюди перші розвідники, вони називали речі простіше. Родовище — ріпою, наприклад. Це вже ми, промисловики, наклеїли на ріпу офіційну кличку: родовище".

Коли мені запропонували сюди поїхати, я спочатку сприйняв цю шахту як справжню. Коли мені пояснили, відмовився навідріз. А потім мене взяла цікавість, і я все-таки поїхав. І не жалкую. До всього звикаєш. Робота як робота. І сама планета мені подобається — суцільна біла пляма. Хоча, звичайно, шахта — головне тут диво. Я, пам'ятаю, якось намагався пояснити Люцині, що це все означає:

— Уяви собі, люба, планету, на якій пори року змінюються в два з гаком рази частіше, ніж у нас. Неподалік від екватора на ній обширна рівнина, оточена горами. Клімат там страшенно континентальний. Взимку ні краплі вологи. І морози градусів до ста. Що, ти думаєш, роблять там рослини взимку?

Люцина морщила свій прекрасний лоб:

— Напевно, вони скидають листя.

— Це не допомогло б.

— Знаю, — заявила Люцина. Їй так хотілося бути розумницею. — Не підказуй. Вони засихають і ховають насіння в землю.

— Ускладнюємо завдання. Літо коротке, менше місяця. За цей час рослина повинна завершити цикл розвитку, дати нове насіння...

— Знаю, — перебила Люцина. — Вони дуже швидко ростуть.

— Тепер я зведу воєдино всі твої теорії і навіть доповню їх. Отже, уяви собі дуже велику рослину. Таку, щоб корінням вона могла дістати до води, яка знаходиться тут глибоко під землею. Це коріння не тільки насоси, які помпують воду до стебла, але й комора, де зберігаються поживні речовини. Виходить ріпа. Тільки діаметром в півкілометра.

— У півкілометра! — вигукнула Люцина і розвела руками, щоб уявити собі, як це багато.

— Тепер, — продовжував я, — рослина може спокійно відмирати на зиму. Основна її частина живе сотні років, лише під землею. І як тільки настає весна, вона дає нові пагони, і ріпа годує і поїть їх. А наша шахта — усередині ріпи. І ми риємо свої ходи в ній, мов хробаки. Але ми розумні хробаки, тому що намагаємося не порушувати головні судини, якими надходить волога до рослини. Років через три переходимо до іншої рослини. У долині їх сотні, хоча й знаходяться одна від одної вони на відстані декількох кілометрів. Є ріпи молоденькі, вони з триповерховий будинок, є й ріпа-старожил, одну знайшли діаметром більше кілометра.

— Ф-ф, як хробаки, — наморщила носик Люцина.

— Коли настає літо, в долину спускаються хижаки, а влітку вони вибираються на поверхню. Для них ріпа лише зимовий притулок. Є у нас

там, наприклад, метелики дивовижної краси, крила у них до півметра. Ми їх зовемо райдужницями.

— Хочу такого метелика, — відразу сказала Люцина.

— Постараюся дістати, — пообіцяв я. — Але для нас головне не метелики, а наша продукція. Це щільна, багата цукром, вітамінами і білками маса, яку тут-таки консервують або сушать. Ми годуємо всю планету і сусідні бази, ми навіть на Землі ріпу виводимо. Вона йде і на потреби парфюмерії, вона потрібна медикам — ти, напевно, читала...

— Звичайно, — поспішила відповісти прекрасній Люцина.

І я їй не повірив.

І ось я йшов по вузькому штреку саме в той день, коли в шахту спускатися не можна. Почалася весна. Через день, а може, раніше судини ріпи почнуть помпувати вгору воду і соки. У такий період шахта закривається, з неї вивозять устаткування, і, поки не припиниться ріст пагонів, у нас відпустка. Зазвичай вона триває тижнів два-три. А цей божевільний ентомолог, замість того, щоб почекати місяць, кинувся сюди сам, без скафандра, у пошуках якихось лялечок.

Виявилось, я йду правильно. Я повідомив Родрігесу.

— Хуане, тут лежить розітнута поспішайка. Він тут проходив.

Поспішайка була страшненькою на вигляд, такі нам часто зустрічалися, ми до них звикли, з їх важких, виблискуючих жвал хлопці робили ножі та інші сувеніри. Я сам привіз якось Люцині такий ніж. Вона його тут-таки викинула, як дізналася, що це жвали якоїсь гусениці.

Зайти він далеко не міг. Я був у черевиках, які не дуже ковзали по липкій підлозі, я знав, куди йти, нарешті, я не шукав нічого, окрім Теодора, і не досліджував гусінь дорогою.

Йти ставало все важче. Із стелі падали краплі, кожна наповнила б склянку солодким соком, під ногами хлюпало. Стіни штреку прогиналися під натиском води. Ріпа гула, радіючи весні. І десь у цій липкій безодні бродив Теодор, причому з кожною хвилиною його порятунок ставав все більш проблематичним.

Назустріч мені повзли і бігли личинки, плоскотіли, манги, поспішайки, сунички — все ті жителі ріпи, що влітку не виходять назовні, відсиджуються всередині, на безкоштовному харчі. Біженці йшли суцільним потоком, прагнучи відійти якнайдалі від центрального стовбура. Вони-бо вже знали, коли їм слід тікати. Я розсовував їх черевиками. Велика чорно-оранжева леопардова манга підвела голову і здивовано подивилася мені услід, подумавши, певно: от дурень, куди йде? Звідти наш брат підземний житель живим не повертається.

Я розраховував відшукати Теодора в порожнині, але знайшов там лише сліди його недавнього перебування. Одній зі стін він завдав декілька порізів ножем, немов щось виколупував з неї. Потім він, певно, просунувся до діри. Ось цього робити було не слід. Я відразу повідомив про це Родрігесу:

— Справа кепська, він вирушив далі.

— Ого, — сказав Родрігес і замовк.

Я розумів, чому він мовчить. Обов'язок начальника наказував йому тут-таки викликати мене назад. Але і цього він зробити не міг — це означало погубити Теодора.

Діра вела в одну з живильних судин ріпи. Це були вертикальні тунелі, якими й надходила вода до паростка. Мені доводилося туди лазити в хороший, сухий період, і то ці колодязі, в яких завжди сиро і жарко, не викликали бажання до них повертатися. Ми ретельно наносили їх на план шахти, щоб не вийти до них штреком. Внизу, в глибині, погойдувалася вода. Тут терпляче чекали свого часу виповзти на світло мільйони всіляких потвор. Вони роїлися у чорній воді в такій кількості, що вода здавалася живою. І це було в сухий час. Що там коїться зараз, мені й думати не хотілося. Але Родрігес мовчав, а це означало, що мені все-таки доведеться туди йти.

— Вирішуй сам, — сказав він. — Скафандр у тебе надійний.

"Ну й негідник", — подумав я про свого начальника. Це в мені бушувало боягузство. І нічого я з ним вдіяти не міг. Тільки я був упевнений, що Люцині про це нічого не розповім.

І я пішов до діри.

Я всунув голову всередину. Врахуйте, що я був у скафандрі, рятувальному скафандрі, якому майже нічого не страшно. Теодор же вирушив у цю подорож у простому комбінезоні. Вода підійшла вже до самого краю отвору. До неї залишалося метрів десять, не більше. Стовбур, метрів шість в поперечнику, був заповнений такою кількістю живності, що мені закортіло зажмуритися. Ці тварюки кишіли у воді, покривали в декілька шарів стіну, копошилися, святкували своє швидке звільнення. Тут усе було живе, повзуче, румигаюче, а на тому боці стовбура, метрів на п'ять нижче від отвору, притиснувшись до стіни, висів на льодорубі вкритий комахами мій Теодор.

— Ви живі? — здивувався я, освітивши дивака ліхтарем.

— А, це ви, — відповів він буденно. — Я скоро впаду. Ви не могли б мені допомогти?

Допомогти? Допомогти йому було неможливо, про що я повідомив Родрігесу, після чого загнав перший гак у щільну тканину ріпи і виліз у стовбур. Мене відразу ж обліпили його мешканці, хоча, на щастя, прийняли за свого і ворожості не проявляли, але поступатися мені сидячими місцями на стінках тунелю не мали наміру.

— Тримайтеся! — крикнув я Теодорові, і тут-таки мені довелося опустити забороло шолома, тому що якась грайлива суничка вирішила зі мною подружитися і пожити трішки у мене на щоці.

Потім пам'ятаю, як, розштовхуючи "глядачів", я загнав ще один гак. На третьому я кинув погляд униз і побачив, що вода підібралася вже до ніг Теодора. Йому, хоч він і був самовідданим дослідником, стало не по собі. Води ж бо як такої видно не було, це був компот із живності. Теодор спробував підтягти ноги, гримнувся і відразу ж зник у цьому місиві.

— Я пішов! — чомусь повідомив я Родрігесу і, зажмурившись, з огидою пірнув услід за Поляновським.

Я схопив його, спробував обняти, щоб витягнути його голову на поверхню, і в ту мить трапилося найжахливіше: почався Струм. Ріпа заревіла, увімкнувши всі свої насоси, і вода пішла, набираючи швидкість, угору. Подальше я якось призабув...

У цей час вгорі зайнявся світанок. А оскільки багато хто в космограді знав, що наша ріпа одна з найбільших, навколо неї зібралося чоловік сто, які з нетерпінням очікували, коли перший промінь сонця визирне з-за небокраю. Всі знали, що це буде сьогодні.

І ось, як тільки розвиднілось, величезний горб, всипаний сухими галузами і шаром мертвого листя, почав поволі спучуватися — це був грізний і нездоланний рух життя, немов богатир, що проспав під землею сто років, вирішив виглянути назовні і подивитися, що роблять тут

непрохані ліліпути. А ті відсунулися подалі від горба і ввімкнули камери. Родрігеса серед них не було, Родрігес сидів біля пульта управління підйомником і слухав, як гарчить вода у венах ріпи.

Через декілька хвилин пролунав гуркіт розірваної землі, і, розкидавши на декілька метрів хмиз і листя, груддя породи й каміння, із землі з'явився перший паросток. Не з'явився, а вирвався, мов меч, що прорвав завісу. Ми завжди кажемо — "паросток", і можна подумати, що він невеликий. А паросток — це зелений палець діаметром трохи менше тридцяти метрів. І росте він зі швидкістю три метри в секунду. Ось для чого потрібно стільки води, соків і поживних речовин, щоб його народити на світло. Через хвилину це вже був не паросток, а пук напіврозгорнутого листя заввишки в півтори сотні метрів. І такі паростки, трохи менші, більші, більш розлогі і менш розлогі, вилазили по всій долині, і, немов за помахом жезла могутнього чарівника, ця безплідна, сіра земля перетворювалася на пишний, яскраво-зелений ліс... І відразу ж перші жителі цього лісу, що прорвалися вгору разом з паростком, почали обживати свої будинки, жерти листя, полювати на собі подібних, пити нектар квітів, що розкривалися, і виблискувати крилами під сонцем.

І ось тоді настала вирішальна мить цього казкового спектаклю. Принаймні, так розповідали про це очевидці. Якраз у тому боці могутнього зеленого стовбура дерева, який був звернений до глядачів, було очевидне і значне здуття, немов рослина збиралася пустити в той бік могутній пагін, та чомусь цього не зробила. І раптом у всіх на очах у зеленій масі щось блиснуло. Ніхто спочатку і не здогадався, що це лезо ножа. Коли отвір став достатньо великим, у краях його з'явилися дві руки, і вони почали роздирати зелену кору. Видовище, кажуть, було містичним, жахливим і навівало думки про злих духів, що рвалися на волю з ув'язнення. Нарешті в отворі, з якого ринув прозорий сік, показалася людина в скафандрі, вимащена соком і зеленою масою. Людина вивалилася назовні на молоду травичку і витягнула за собою ще одну людину, позбавлену свідомості, непритомну й посинілу від задухи. Лише тоді глядачі відчули лихе і побігли до нас.

У мене ще вистачило сил відкинути забороло і зажадати, щоб Теодорові дістали лікаря, тому що мені образливо було б усвідомлювати, що після такої захопливої мандрівки по жилах ріпи він помре. Мене зрозуміли і Теодора відкачали.

Кажуть, коли він прийшов до тями — я цього не бачив, тому що умудрився отямитися пізніше, — він насамперед запитав: "Як мої лялечки?" Всі навколо вирішили, що він з'їхав з глузду, але Теодор відшукав руками застібку на грудях, відкрив кишеню, і звідти один за одним, розпрямляючи крильця, вилетіли п'ять метеликів-райдужниць, які тепер, коли на них пішла на Землі мода, відомі під назвою полянок, і названі вони за ім'ям Теодора Поляновського, відданого науці ентомолога. А моє ім'я так в энтомології нічим і не прославилося.

Зрозуміло, Люцині я цю історію викладав удесятеро коротше, інакше вона не дослухала б і визнала мене занудою і заздрісником. Втім, стислість мене не врятувала.

— А він справжній чоловік, — сказала вона задумливо.

Вона дивилася крізь мене, крізь час і крізь мільярди кілометрів — туди, де незламний Теодор пробирався крізь солодку ріпу.

— Схаменися, що ти кажеш! — обурився я. — Полянку тобі привіз я. І Теодора з шахти теж витягнув я.

— Ти... ти... усюди ти, — в голосі Люції звучала нудьга. — Я б хотіла з ним познайомитися.

— Навіщо?

— Тобі не зрозуміти.

Ліпше б я привіз їй друзу смарагдів.

© БУЛЫЧЕВ К. Люди как люди. — М.: Молодая гвардия, 1975. — 288 с. — (Б-ка советской фантастики).

© ГЕНИК Віталій, переклад з російської, 2008.